

Urartu ve Günlük Yaşamından Kesitler

Urartians and Its Daily Life

Prof. Dr. Kemalettin Köroğlu

Tarihöncesi dönemlerden itibaren Doğu Anadolu ve çevresinde yaşayan toplumlar için, bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle, temel geçim kaynakları açısından hayvancılık dışında çok fazla seçenek yoktu. Nitekim M.Ö. 3. binyılda Kafkasya'dan gelen toplumlar bölgede bin yılı aşkın bir süre köy yerleşmesi karakterini aşan bir yerleşim modeli geliştirememişlerdir. M.Ö. 2. binyılda ise bölge, yalnızca kurgan türü mezarlarıyla varlıkları saptanabilen yarı göçebe toplumlara ev sahipliği yapmıştır. M.Ö. 13. yüzyıldan itibaren Assur kaynakları tarafından "Uruatri" ve "Nairi" gibi adlarla anılan toplumların da yarı göçebe olduğu anlaşılmaktadır.

Anadolu'daki çağdaşlarından birçok bakımdan farklı ve özgün bir uygarlık yaratan Urartu Krallığı'nın M.Ö. 9. yüzyıl ortalarında Van Gölü'nün doğu kıyısında başkent Tuşpa'da (Van) kuruluşuyla birlikte; Doğu Anadolu ve çevresinde ilk kez belli bir model esas alınarak inşa edilen kentlerde, yeni bir yaşam biçimi oluşturulmaya ve Doğu Anadolu gibi coğrafi bakımdan oldukça zor bir bölgede, binlerce yıldır devam eden geleneksel yaşam biçimi değiştirilmeye çalışılmıştır. Nitekim Urartular, iki yüz yılı aşkın bir süre, batıda Fırat, kuzeyde Kars plâtosu - Sevan Gölü havzası, doğuda Urmiye Gölü havzası ve güneyde Toros Dağlarının çevrelediği bölgeyi yönetmiştir.

Bu zor coğrafyada hayvancılıkla geçinen yarı göçebe toplumlardan bir devlet kurmak ve bunu istikrarlı, komşularıyla rekabet edebilir durumda 250 yıl yaşatmak köklü değişim programlarıyla mümkün olmuştur. Binlerce yıldır büyük aşiretler halinde yaylak ve kışlaklar arasında hareket eden, zaman zaman kışı geçirmek için Torosların güneyine inen aşiretleri merkezî bir otoritenin kontrolü altına almak ve belli kuralları kabul ettirmek, bu programların başarılı bir biçimde uygulanmasına bağlıdır. Urartu devleti, bu dönemde Assur Krallığı tarafından da çok yaygın bir biçimde uygulanan nüfus nakilleri ve iskân politikasıyla ve büyük projelere başlamıştır. Elde edilen insan gücüyle kanallar açılmış, tarım arazileri verimli hale getirilmiş, bağlar bahçeler kurulmuş ve Doğu Anadolu'da yerleşik yaşam için uygun koşullar yaratılmıştır. Devlet, sınırlarını genişletirken elde ettiği birikimin büyük bölümünü kent inşasında kullanmış, başta Van Gölü havzası olmak üzere, Murat ve Aras vadilerine birçok kent inşa etmiştir. Oluşturulmaya çalışılan yeni yaşam biçimine yönelik olarak, bir bölümü Assur ve Geç Hitit gibi çağdaş uygarlıklardan getirilen taş ustaları, madencilik, mimarlar ve işçiler devlet kontrolünde çalıştırılmıştır.

From the prehistoric period, there were not too many options except the animal husbandry in terms of the basic means of subsistence for the communities of Eastern Anatolia region and its surrounding, due to the harsh geographical structure. Indeed, the communities came from the Caucasus region in the third millennium BC, could not develop a residential model in excess of the character of a village settlement for over a thousand years. In the second millennium the region, has hosted semi-nomadic communities that can be only detected by the cairn type of burials. It is understood that the communities, which constitute the State of Urartian and named "Uruatri" and "Nairi" by the Assyrian sources from 13th century BC, were also semi-nomadic.

With the foundation of the Urartians, which built a culture unique and different in many ways from the contemporaneous cultures in Anatolia, in the capital Tuşpa (Van) on the eastern shore of the Lake Van in the mid-9th century BC, a new way of life has been tried to be formed in the cities that were established based on a particular model for the first time in Eastern Anatolia. Furthermore, the conventional ways of life ongoing for thousands of years in the Eastern Anatolia, which is very a hard region in terms of geography, has been tried to transformed by putting certain innovation projects that can be defined as "Transformation in the East" into practice. Indeed, the Urartian Kingdom ruled the area surrounded by the Euphrates in the west, the Kars plateau - Sevan Lake basin, Urmiye Lake basin in the east and Toros Mountains in the south, for over two hundred years.

To develop a state with 250 years of living, which is stable and able to compete with their neighbors from the semi-nomadic people that earn their keep by livestock, breeding at this harsh geography had been only possible with well-established transformation packages. Uniting the nomadic tribes, which moves between plateaus at summers and winter quarters at winters and south part of the Toros Mountains, and imposing certain rules to them depend on implementation these packages in question. Therefore, Urartu Kingdom started major projects such as population transporting and resettlement policies which were also applied by Assur very commonly. Accordingly, irrigation channels were opened, agricultural lands has been made productive, gardens were established and therefore advantageous conditions were created for the residents by the manpower the kingdom acquired. The Urartu kingdom used the majority of the savings that was acquired during expanding boundaries for the city buildings such as the ones around Van Lake basin and the valleys of Murat and Aras rivers. Therefore, stone masons, miners,

Doğu Anadolu'nun sahip olduğu demir ve bakır yataklarının bu dönemde yoğun biçimde işletilmeye başladığına dair birçok kanıt bulunmaktadır. Demir silahların geliştirilmesi Urartu ordularının kısa zamanda sınırlarını aşarak bölgesel üstünlük sağlamasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca demirden yapılmış aletler, anıtsal surların inşasında ve çok odalı kaya mezarlarının yapımında Urartu üslubunu yaratmalarını sağlamıştır. Başkent ve eyalet merkezlerinde sitadel surları içinde yapılmış kaya mezarları, yönetici sınıfın öteki dünya için tasarladıkları ayrıcalıklı ikametleri olarak planlanmıştır. Bakır ve kalay karıştırılarak elde edilen tunçtan ise, ünü ülkenin sınırlarını aşan kazanlar, kalkanlar, kemerler, pektoraller, iğneler, heykelecikler gibi özgün eserler üretilmiştir. Ancak Urartu kentlerinde birkaç örnek dışında, Yeni Assur saraylarındaki gibi propaganda ve gösteriş amaçlı olarak taş bloklar üzerine işlenmiş savaş sahneleri, av partilerinin muhteşem görüntüleri veya kralı tanrı ile birlikte yücelten kutsal sahneler karşımıza çıkmaz.

Bu uygarlığa ait yerleşmeler, yazıtlar ve gündelik yaşama ilişkin bu buluntular; Doğu Anadolu, Güney Gürcistan, Ermenistan, Nahçıvan ve Kuzeybatı İran'da saptanmıştır. 19. yüzyıldan itibaren önce gezginlerin ve eski eser kaçakçılarının dikkatini çeken Urartulara özgü eserler, Japonya'dan Amerika'ya; Avrupa'dan Asya'ya kadar oldukça uzak bölgelere özel koleksiyonlara ve büyük müzelere ulaşmıştır. Urartu eserleri, ülkemizde Van başta olmak üzere birçok müzenin seçkin buluntuları arasındadır.

Urartu kültürünün ürünü özgün eserlerden önemli bir grup da, Rezan Has Müzesi'ne kazandırılmış, yapılan sergiler yanında bilim dünyasına tanıtılmak üzere araştırmacılara açılmıştır. Bir bölümü Rezan Has Müzesi'nde sergilenen metal kemerler üzerinde gördüğümüz birçok bakımdan zengin içeriğe sahip sahneler bu amaca hizmet etmiş görünmektedir. At üzerinde savaşan veya avlanan figürler bu dönemin modası ve yüceltme sembolü niteliğindedir. Önasya uygarlıkları ata binmeyi, Demir Çağı başlarında öğrenmiştir. Bu nedenle ata binmek önemli bir ayrıcalık olarak algılanmaktaydı. Bronz kemerler üzerindeki bu türde sahneler Urartulu zanaatkarların Yeni Assur ve Geç Hitit krallıklarındaki tasarımları bildiklerini göstermektedir. Özellikle Aşurbanipal'in Ninive sarayındaki av sahneleri ve Geç Hitit kentlerindeki yemek sahneleri ile Urartu bronz kemerlerine işlenen bezemeler arasındaki benzerlik bu görüşü desteklemektedir.

architects and workers, of which a part brought from contemporary civilizations such as Assur and Neo-Hittite, were engaged in state control.

There is plenty of evidence pointing that the iron and copper mines in the Eastern Anatolia were run heavily. The development of iron weapons has prepared the ground for the Urartian military superiority to go beyond the borders in a short time manner. Implements made of iron provided to be created the Urartian style in making monumental fortifications and multiple room rock-cut tombs. The tombs at issue, which were made within the citadel walls of the capital and state centers, were planned as privileged residences to be used in the next world by ruling class. Unique artifacts were made out of bronze, which was obtained by mixing tin and copper, were produced that exceed the limits of the country such as caldrons, shields, belts, pectorals, pins, figurines. Nevertheless, except a few examples, show battle scenes, glorifying depictions of hunting parties or holy character scenes displaying the king along with the gods that were carved on the stone blocks for the purpose of propaganda as in the Neo-Assyrian palace, are not appeared in the cities of Urartu.

The settlements, inscriptions and daily findings of this civilization were unearthed in Eastern Anatolia, Southern Georgia, Armenia, Nakhichevan, as well as northwestern Iran. The specific findings of the Urartians, which were attracted attention of the travelers and smugglers by the 19th century, spread the private collections and major museums in a very large area from Japan to USA, Europe to Asia. These findings are also prominent artifacts of the many museums in our country, primarily in Van. Considerable groups of the unique Urartu artifacts have been added to the collection of the Rezan Has Museum and have been opened to the researchers to be introduced to the scientific world.

Fighting or hunted on horseback figures are in the nature of glorifying symbol and fashion of the period. Asian civilizations have learned riding in the early Iron Age. Therefore riding a horse was considered as a privilege. Hunting a lion should also be considered in this context. In such scenes on bronze belts demonstrate that Urartu craftsmen were aware of the Neo-Assyrian and Neo-Hittite ornaments. Indeed, the similarity between the hunting scenes on the walls of the Ashurbanipal's palace in Nineveh, dining scenes of the Neo-Hittite cities and the embellishments on the Urartian bronze belts, is committed to support this view. The symbols selected from Urartian mythology and religious stories were processed on jewellery produced with casting and forging techniques

Döküm ve dövme tekniğiyle yapılan takılar üzerine de Urartu mitolojisi ve dininden seçilmiş semboller, oldukça yaygın bir biçimde işlenmekteydi. Burada öne çıkarılan Haldi, Teişeba ve Şivini gibi tanrılar, Önasya'da ortak semboller olan aslan ve boğa gibi kutsal hayvanlarla temsil ediliyordu. Bu durum takıların süslenme kaygısından çok, korunma ve ritüel gibi amaçlarla üretildiğini göstermektedir.

Doğu Anadolu ve çevresi tarihöncesi dönemlerden itibaren çevre kültürlerden çok etkilenmemiştir. Urartu döneminde başta Mezopotamya'nın hâkimi Yeni Assur Krallığı olmak üzere; İran'da Perslerle, Güneybatıda Geç Hitit Kent Devletleri, batıda Frigler ve kuzeyde de İskitlerle ilişki kurulmuş ve birçok yenilik bu bölgeye taşınmıştır. Süvari sınıfının gelişimi ve koşum takımları İskit ve Kimmer gibi yarı göçebe toplumlarla ilişkili olarak geliştirilmiştir. Fildişi ve cam Doğu Akdeniz kıyılarından, fibula gibi prestij ürünü takılar Friglerden bölgeye gelmiştir. Urartu toplumu, çoğu birkaç bin yıl öncesiinden beri kutsanan Hurri kökenli birçok tanrı ve tanrıçaya inanmaktaydı. Devletin kuruluşundan sonra kentlerde kule biçimli tapınaklar inşa edilerek, dinin temel kuralları tanımlanmaya çalışılmıştır. Kentlerin dışında da belli dönemlerde halkın toplanarak çeşitli ritüeller yaptığı açık hava tapınakları bulunmaktaydı. Ayrıca farklı kökenden birçok aşiretin tanrı ve tanrıçası da kutsanmaktaydı.

Yeni Assur Krallığı ise başta çivi yazısı ve devlet örgütlenmesi olmak üzere birçok alanda model olmuştur. Urartu Krallığı iki yüzyılı aşkın bir sürede siyasal ve kültürel ilişkilerle Doğu'daki toplumların yaşam biçimine önemli kazanımlar sağlamıştır. Ancak Urartu Devleti'nin yaklaşık iki yüz elli yıllık bir süre boyunca Doğu'yu değiştirme çabası kentlerle ve yakın çevresiyle sınırlı kalmıştır. Kentlerin uzağında bulunan bölgelerde yarı göçebe yaşam fazla değişikliğe uğramamıştır. Buralarda yaşayan gruplar devletin otoritesini tanıyarak, vergi ve haraç vererek, savaş zamanı Urartu ordusuna katılarak geleneksel yapılarını korumuştur. Urartu ile birlikte günlük yaşamda görülmeye başlanan çeşitliliğin, mimari, sanat ve teknolojik alanlardaki kazanımların sürdürülememesi, bütün bunların geliştiği kentlerin devlet ile birlikte tarih olmasıyla ilgilidir. M.Ö. 7. yüzyılın ortasından itibaren devletin zayıflamasıyla bu kazanımların büyük bir bölümü kaybedilmiş, 6. yüzyıldan sonra Urartu adı bile unutulmuştur. Bu nedenle Tevrat'ta bu devleti tanımlayan "rrt" (Urartu) ismi, 19. yüzyıla kadar hatalı bir biçimde "Ararat" olarak okunmuştur.

in a manner quite common. Gods such as Khaldi, Theiseba and Shivini were depicted as common sacred animals of ancient Near Eastern, such as lion or bull. This demonstrates that jewelleries were produced with the ritual purposes such as protection, rather than embellishment.

Although the Eastern Anatolia has not been affected by surrounded cultures in prehistoric period, in consequence of connection with Neo-Assyrian Kingdom in Mesopotamia, Persia in Iran, Old Hittite City States in southwestern, Phrygia in west and Skythians in north, numerous innovations were transferred to the region in Urartian period. For instance, the development of the cavalry and harnesses is connected with the relationship developed with the semi-nomadic cultures such as Skythians and Kimmers. Ivory and glass were transported from the coastal area of the Eastern Mediterranean while the prestigious artifacts such as fibula were brought from Phrygia. Urartu society believed many Hurri origin gods and goddesses of which mostly were sanctified for several millennia. After the establishment of the state, basic rules of the religion were tried to be identified through the construction of the tower-shaped temples in the urban areas. There were also open-air temples outside the city walls wherein people gathered for rituals. Moreover, many tribal gods and goddesses of different backgrounds were blessed, as well.

The New Assyrian Kingdom has become a role model for the Urartians in many areas including cuneiform and state organization. Therefore, the Urartian Kingdom has made significant gains in the way of life of the Eastern communities through political and cultural relations for over 200 years. The efforts of the Urartu State towards transforming the East remains limited with the city centres and surroundings for a period of approximately two hundred and fifty years. The semi-nomadic life has not changed much in the remote areas of the cities. Tribes living in these areas in question have maintained their traditional structure by recognizing the state's authority, paying tax and tribute and joining the army in wartime. The achievements gained in the cities in the fields of everyday life, architecture, art and technology cannot be sustained is related to the destruction of the cities with the state itself. Majority of these gains were lost with the weakening of the state from mid-7th century BC and even the name Urartu has been forgotten after 6th century. Therefore, the name 'rrt' (Urartu) in the Old Testament was translated as 'Ararat' in an incorrect format until 19th century.